

УДК

Н.А. Побірченко

РОЗВИТОК ОСВІТОЛОГІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ

У статті обґрунтовується новий напрям психологічної освіти – розвиток освітологічної мотивації. Дискусійно аналізується поняття «освітологічна мотивація» як цільовий процес реалізації суб'єктом ціннісних мотивів в неперервній освіті.

Ключові слова: *освітологічна мотивація, професійно-орієнтована діяльність, професійна позиція.*

В статье обосновывается новое в психологическом образовании направление – развитие освитологической мотивации. Стилем дискуссии анализируется понятие «освитологическая мотивация» как целевой процесс реализации субъектом ценностных мотивов в непрерывном образовании.

Ключевые слова: *освитологическая мотивация, профессионально-ориентированная деятельность, профессиональная позиция.*

New direction of psychological education – the development of osvitological motivation is grounded in the article. A concept «osvitological motivation» as a special-purpose process of realization of the value reasons by subject is analysed in lifelong education.

Keywords: *osvitological motivation, professionally oriented activity, professional position.*

Актуальність статті зумовлено провідними тенденціями, що діють у розвитку освітнього простору сучасного суспільства. Прискорення різноманітних процесів є практично відчутним в усіх освітніх та в професійних сферах життєдіяльності людини. Помітно це явище виявляється в психологічній науці. Суттєве прискорення психологічних процесів

спостерігається в їх спрямуванні на інтегрування з процесами економічного розвитку суспільства, із сферами інформаційних комунікацій, професійно-трудової діяльності людини. Збільшується кількість та інтенсивність психолого-освітніх процесів мотиваційно-потребнісній спрямованості особистості та етапах вибору професії й самоствердження професійної позиції.

За таких тенденцій для людини, що живе в умовах швидкозмінної ринкової економіки, усе актуальнішою стає необхідність неперервній психологічній освіті та постійно діючому професійному саморозвитку. Психологічна проблематика, котру в загальному вигляді можна визначити як «людина, пізнання, праця і спілкування» в різних освітах розглядається перш за все в зовнішніх аспектах розкриття особливостей та закономірностей процесів пізнання, спілкування та праці. Експериментальні дослідження психологічних механізмів протікання та сприйняття людиною названих вище процесів проводяться переважно в напрямі виявлення своєрідності структурних видів діяльності, критеріїв вимірювання вікового зростання особистості (Вербицький А.А., Давидов В.В., Рубцов В.В., Ангушев Г.І., Музика О.Л., Титаренко Т.В., Чепелєва Н.В. та інші).

У більшості досліджень цього напрямку вихідною теоретичною передумовою є положення про те, що психологічні особливості розвитку людини є відбиттям їх психофізіологічної, соціальної активності. За такого підходу своєрідність психологічного розвитку встановлюється не стільки у зв'язку зі специфікою психологічного відгуку людини на власні внутрішні зміни, скільки з погляду на реалізацію нею тих зовнішніх процесів, що відбуваються в її суспільно-природному оточенні. Результати досліджень у філософії (Вернадський В.І., Мамардашвілі М.К., Огнев'юк В.О.), психології (Брушлінський А.В., Максименко С.Д., Макаревич О., Музика О.Л., Климчук В.О.), синергетиці (Пригожин І., Князева О.М.), соціальній психології (Хайкин В.Л., Френкин Н.Е, Фролова Ю.Г.) наголошують на тому, що у психічному розвитку особистості діють по суті інші мотиваційні процеси. Властивості їх мотивів мають враховуватися в інтегрованому процесі пізнання різних освітніх сфер.

Понятійна основа дослідження проблеми.

У понятті освітологічна мотивація об'єднуються два за функціональними діями поняття: освітологія і мотивація. Освітологія – це, по суті, новий науковий напрям, що спрямовується на дослідження явищ, тенденцій, закономірностей взаємодії, взаємозалежності, що мають місце та складають засади між різними освітніми сферами.

Метод дослідження в освітології складають дії інтегрального пізнання освіти.

Мотивація як процес, який складає і супроводжує сукупність спонукань (мотивів), діє у всіх освітніх сферах. Обумовлюючи поведінку і діяльність людини в освіті, мотивація впливає на пізнавальне ставлення до навчального процесу та освітніх результатів. Таким чином, мотивація виконує пріоритетну функцію в інтегруванні пізнання освіти. В освітології – новому науково-дослідницькому освітньому об'єднанні – діють власні мотиваційні закономірності. У понятті «освітологічна мотивація» розкривається процес реалізації мотивів, цільовою установкою якого є прагнення особистості формувати, вносити зміни в структурні пізнавальні утворення професійно-орієнтованого навчання. При цьому освітологічна мотивація впливає не лише на результат навчання, а й на виховання у людини мотиву прагнення. Психічна активність, що цілеспрямовується мотивом прагнення на інтеграцію власне пізнавального ресурсу, утворює взаємодію між зовнішніми і внутрішніми умовами навчання. Актуальними сферами при цьому виступають інформаційні параметри освітнього простору.

Розвиток освітологічної мотивації є неперервним процесом. Учень школи чи студент вузу виступають суб'єктами організації професійно-орієнтованого навчання і відповідно саморегуляторами освітньо-мотиваційної сфери в цілому (К.А. Абульханова - Славська). Необхідність вирішувати проблему розвитку освітологічної мотивації в аспекті поєднання зовнішніх (психологічних) і внутрішніх (психічних) процесів в даній статті пропонується розглядати наступні його блоки:

Об'єкт дослідження: освітологічна мотивація в системі психологічної освіти.

Предмет дослідження: професійно-орієнтована регуляція мотиваційно-структурних утворень в діяльності особистості.

Завдання дослідження:

1. встановити психологічні передумови розвитку освітологічної мотивації в структурі професійно-орієнтованої діяльності особистості.
2. обґрунтувати освітологічну мотивацію як процес реалізації мотиву прагнення особистості до змін у структурі діяльності.
3. систематизувати прогнозувальний аспект розвитку освітологічної мотивації.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати наукову необхідність дослідження проблеми розвитку освітологічної мотивації як концепт психологічної освіти.

Концепція дослідження. Освітологічна мотивація як концепт психологічної освіти інтегрує психічні ресурси пізнавальної самостійності, професійно-орієнтованої обізнаності з працею, спілкуванням людини та діяльності людини. Системоутворювальним фактором інтегрування психічних ресурсів розвитку освітологічної мотивації є мотив прагнення людини вносити зміни в мотиваційно-структурні утворення провідної діяльності особистості. Послідовність розвитку освітологічної мотивації визначається відповідно рівням усвідомленого вибору професії та самоствердження особистістю професійної позиції. Психологічним механізмом дотримання послідовності розвитку освітологічної мотивації слугують концепт-технології.

В контексті теми статті *концепт-технологія* – це сукупність професійно спрямованих орієнтирів дослідницької діяльності, структуру якої складає пізнавальний пошук знань, пов'язаного зі змістом інформативного матеріалу, способи вирішення конкретної задачі, в якій зацікавлений суб'єкт навчання в процесі вибору та самоствердження професійної позиції. Терміном «концепт» часто користуються для означення дій, пов'язаних з інструктуванням, консультуванням, проведенням моніторингового дослідження. У відповідності

з темою концепту складається план засвоєння конкретних знань. Описані дії об'єднуються в розвивальну програму – названу нами технологією.

Цілепокладальну основу концепт-технології складають наступні компоненти:

- *Мета*, в якій сформульовано сутність змісту, названі техніки засвоєння;
- *Цінності, мотиви*, у змісті яких коротко обґрунтована вартість мети вибору та інтерес, що пов'язаний з вибором професії; вказуються стимули досягнення мети і ті причини, що зумовили вибір і можуть підтвердити наявність фахових компетенцій (знання, уміння, навички з конкретної навчальної дисципліни);
- *Основні завдання*. Що треба зробити для того, щоб переконатися у правильності вибору? Необхідні кроки, детальний план дій.
- *Засоби і необхідний ресурс*. Що потрібно для реалізації інтересу, бажання, мети?
- *Очікувані (неочікувані) результати*. Описується те, що хоче досягти суб'єкт вибором конкретної професії.
- *Перешкоди*. Що може стати бар'єром у вирішенні завдань і досягненні мети?
- *Контроль і оцінка досягнень*. Перелічуються ознаки, конкретні дії, що допомагають суб'єкту переконатися в досягненні мети. Називаються неочікувані результати.
- *Недоліки вибору професії* (якщо вони визначилися). Обдумуються ті зміни, які відбудуться в інтересах до вибраної професії. Що переживатиме особистість, якщо поставлена нею мета досягнена (не досягнена)? Готується відповідь на питання: на оволодіння якими компетенціями слід розраховувати, щоб у досягненні мети вибору професії було менше труднощів?

Програма концепт-технології як складова характеристики освітологічної мотивації базується на наступних позиціях:

- Особистість у суспільно-економічних змінах здатна сприймати зовнішні зміни і впливи лише в усвідомленому стані – коли вона готова до змін

і захоче їх вносити у структуру навчання та користуватися у побудові власної життєдіяльності;

- Випускники школи активно пізнають власний потенціал в ситуаціях досягнень, пов'язаних з процесом вибору тієї професії, до якої активізувався і ствердився їх пізнавальний інтерес;

- Випускники професійно –навчального закладу стверджуючись у своєму виборі за допомогою концепт-технологій визначають життєві і професійні перспективи, планують кар'єрне зростання.

Отже, концепт-технології як засіб розвитку освітологічної мотивації сприяє розкриттю суб'єктами навчання власного професійно орієнтованого пізнавального потенціалу для подальшої освіти.

В умовах розвитку освітологічної мотивації особистості зміцнюється пізнавальний інтерес до вибраної освіти та виду діяльності, завдяки задоволенню навчанням розвиваються прагнення до досягнення життєвого успіху. Актуалізація в особистості випускника нового мотиву прагнення формує відповідальність за прийняті рішення, розширює освітній простір реалізації стратегічної мети в освіті.

Завдяки діям концепт-технології в розвитку освітологічної мотивації активно діють такі чинники:

- Становлення освітології – інтегрувального пізнання психологічної освіти. Встановлюється партнерська взаємодія в міжособових стосунках між дорослими і молоддю. Завдяки партнерських стосункам розвиваються очікувані випускниками шкіл та навчальних закладів уміння: отримати знання і надати допомогу іншим; підтримати іншого в неочікуваних ситуаціях; оволодівати новою інформацією; встановлюються тісні довірливі ділові контакти.

- Партнерське співробітництво, що виникає завдяки мотиву прагнення вносити в розвиток освітологічної мотивації нові ідеї і сприяє їх апробації в різних освітніх сферах і видах діяльності випускників.

- Освітологічна мотивація сприяє виділенню типу індивідуальної підтримки суб'єкта в його особистісному самовизначенні; професійному

зростанні, усвідомленню власної персональності, в готовності до побудови кар'єри.

- Розвиток освітологічної мотивації в психологічній освіті сприяє підвищенню індивідуальної пізнавальної активності більшості випускників.

- Співвідношення дій мотиву прагнень в різних освітніх ситуаціях формує нові вимоги до професійного навчання, сприяє усвідомленому прийняттю та дотриманню ринкових правил в конкретних сферах діяльності.

- Місце і ролі особистості випускників як суб'єктів у розвитку освітології та її мотивації визначаються тим, наскільки вони успішні в навчанні, при цьому важливим є їх здатність реалізувати соціальну функцію освітології (майбутній інженер, ризикований хірург, успішний бізнесмен тощо).

Щоб розробити концепт-технологію. Концепт-технологія, як уже описувалося, розробляється в контексті загальної концепції розвитку освітології з метою актуалізації і конкретного обґрунтування її дії, проблеми психологічної освіти, узагальнюють і спрямовуються на досягнення загальної мети освітології.

Для того щоб концепт-технологія була тематично доцільною у виконанні завдань освітології, необхідним є проведення психологічного моніторингу успішності випускників в неспецифічних його формах. А саме: у процесі моніторингу включати ситуації, завданням яких є:

- Інформувати учасників про зміни в професійному світі, про навчальні заклади, де можна отримати професійні знання чи продовжувати освіту;
- Підтримувати пізнавальні інтереси до об'єктів та видів діяльності, у відповідності з ними демонструвати досвід розробки проектів та складання життєвих планів, вибору стратегій розвитку майбутньої освітньої діяльності;
- Проводити психофізіологічне обстеження стану здоров'я;
- Практикувати організацію виставок виробничої, наукової, інтелектуальної творчості людей з різноманітними освітніми інтересами;

- Практикувати проведення моніторингів на виробництвах, організаціях, установах, які сприяють неперервній освіті та працевлаштуванню згідно прагнень людини.

Висновок. Таким чином, розвиток освітологічної мотивації є тим феноменом в психологічній освіті, що будується на взаємодії з різними освітами та науками. Соціальний запит на професіоналів ринку праці потребує психологічного розкриття особистісного потенціалу випускників шкіл та професійних освітніх закладів. Орієнтація на освітологічну мотивацію буде забезпечувати оптимальні терміни для оволодіння знаннями і технологіями не лише в конкретній предметній професійній галузі, а в цілісному пізнавальному світі наук. Перспектива введення освітологічної новації, до якої віднесено мотив прагнень, в професійну підготовку сприятиме розвитку у сучасних фахівців здатності до конкурентної праці в різних виробничих та освітніх галузях.

Література

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания/ Б.Г. Ананьев. – Л.: ЛГУ, 1968. – 339 с.
2. Андреас С. НЛП. Технология успеха / Стив Андреас, Чарльз Фолкнер: пер. с англ. С.Г. Чернецова. – М. ЭКСМО, 2009 – 400 с.
3. Березин А.Ф. Развитие субъектности студентов – психологов в процессе формирования самостоятельной учебной деятельности: дис...канд. псих. наук: 19.00.07 / Березин Андрей Федорович. – Ставрополь, 2002 – 156 с.
4. Вербицкий А.А. Формирование познавательной и профессиональной мотивации / А.А. Вербицкий, Т.А. Платонова. – М.: 1986. – С. 14.
5. Давыдов В.В., Рубцов В.В., Ангушев Г.И. Саморегуляция психической деятельности школьников / В.В. Давыдов, В.В. Рубцов, Г.И. Ангушев // Вопросы психологии. – 1980. – № 3. – С. 161 – 163.
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Ильин Е.П. – СПб.: Питер, 2004. – 509 с.

7. Климчук В.О. Феномени розвитку внутрішньої мотивації // Соціальна психологія /В.О. Климчук. – 2008. – № 6 (32). – С. 70-77.

8. Кочарян А.С. Эффективность учебной деятельности студентов: проблема выбора факторов успешности и мишеней педагогического воздействия / А.С. Кочарян, Фролова Е.В., Павленко Н.В., Чичихина Н.А. Проблемы емпіричних досліджень у психології. Випуск 2. – К.: Гнозис, 2009. – С. 379 - 387.

9. Макаревич О. Мотивація як підґрунтя дій особистості / Олександр Макаревич // Соціальна психологія. – 2006, № 2. – С. 134 – 141.

10.Максименко С.Д. Розвиток психіки в оточенні: в 2-х т./ С.Д. Максименко. – К.: Форум ., 2002. – Т. 1. – 319 с.; Т. 2. – 335 с.

11.Музика О.Л. Суб'єктно-ціннісний аналіз особистісного росту / О.Л. Музика // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. психологічні науки: зб. Наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – № 6 (30). – Ч. 1. – С. 137-143.

12.Титаренко Т. Життєві домагання особистості: феноменологічний та структурно-функціональний підходи / Тетяна Титаренко // Психологія і суспільство. – 2004, № 4. – С. 128 – 145.

13.Цветкова Р.И. Целевые установки личности на успех / Цветкова Р.И./ Актуальные проблемы мотивации успеха в психологической науке и практике: Сборник научных трудов по итогам работы научно-практического семинара «Мотивация успешной деятельности»; Под ред. Р.И. Цветковой. – Хабаровск, 2003. – С. 6 – 12.

14.Чепелєва Н.В. Психологія читання навчальної та наукової літератури в системі професійної підготовки студентів: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук: 19.00.07. «Педагогічна та вікова психологія» / Н.В. Чепелєва – К., 1992. – 21 с.